

Ijskelder & klokkengelui

*'Memory is a complicated thing,
a relative to truth but not its twin.'*

Barbara Kingsolver: *Animal Dreams*

'Met wie was je toen je iets met Claire kreeg. Je zei ooit dat je toen een andere relatie had, maar met wie dan?'

'Ik had iets met Kim. Ik weet niet of het een relatie was.'

'Kim?'

'Kim. Van *De ijskelder*.'

Kim van de ijskelder?

'Dat café waar we een paar keer geweest zijn. Waar we heen gingen toen ik je net had ontmoet bij Brigitte.'

'Die vrouw achter de bar?'

'Nee, dat was haar echtgenote.'

'Wacht even. Je had iets met Kim maar die was samen met...'

'José.'

'José. En toen had jij een dingetje met Claire.'

‘Nou ja. Kim had ook iemand anders...’

‘En je bent wel nog on speaking terms met José?’

‘Min of meer.’

‘Waarom min of meer.’

‘Omdat we het niet over alles kunnen hebben. Ik woonde toen niet hier. Het was allemaal oké zo lang ik niet te dicht in de buurt kwam en hun gemeenschappelijke leven niet binnendrong. Ik denk dat ze er nu liever niet aan herinnerd wil worden, nu ik zo dichtbij woon. Het hield op toen José kinderen wilde en vond dat het welletjes was geweest met al dat vrije gedoe. Kim koos voor haar en voor kinderen. Het brak niet echt mijn hart. Vooral omdat ik liever geen kinderen wilde - en Kim dus blijkbaar wel. Dat met Claire was gewoon een tussendoortje van een paar weken. Ze was dronken, ik leerde haar kennen op een feestje. Het was weer eens uit tussen haar en Sandy - van wie ik nog niet wist dat ze bestond. We gingen met elkaar naar bed en dat ging zo een paar weken door tot ik me begon af te vragen waarom ik het eigenlijk niet bij één nacht had gehouden. Het raakte vanzelf opgelost toen Claire weer naar Sandy ging en me schuld bewust opbiechtte dat ze monogaam was en het dus niet meer met mij kon doen.’

Ik grijnsde.

‘Ja, seriële monogamie heet dat geloof ik. Niemand heeft me ooit goed kunnen uitleggen hoe het werkt, maar er zijn mensen die erbij zweren. Ik heb het ook een keer geprobeerd, maar het werkte niet.’ Ze lachte. ‘Ze heeft het nooit aan Sandy verteld trouwens. Van ons. Mij kan het niet schelen maar uit hoe Sandy zich tegenover mij gedraagt denk ik dat ze het wel vermoedt. Borderliners voelen dat soort dingen altijd feilloos aan. Kim was wel lief voor me. We zagen elkaar maar sporadisch, als ik langsging bij Idalina. En als zij tijd had. Er was eigenlijk bijna niemand die ervan wist.’ Ze zweeg even. ‘Vind je het zo belangrijk om dit te weten?’

‘Ik wil een beeld krijgen van je relaties,’ zei ik en liet mijn vingers over haar hand glijden die op het tafelblad lag. ‘Het is nu toch hoog tijd dat we eindelijk het exengesprek voeren.’ Ik lachte, maar ze lachte niet mee. ‘En misschien,’ ging ik zachter verder, ‘wil ik weten of je nu gelukkiger bent dan toen...’

Ze keek me vragend aan.

‘Het klinkt gewoon niet alsof je gelukkig was.’

Met haar twee handen greep ze mijn hand vast en keek ernaar. ‘Ik was niet gelukkig en ik was niet ongelukkig.’ Ze bleef naar mijn hand kijken maar haar blik was niet in het hier en nu.

‘Alles gleed van me af. Het was niet meer zoals in het begin van de rouw, toen alles pijnlijk maar helder was, een wonde gemaakt met een scherp mes.’

Ik schrok van het macabere beeld dat de concrete dood van Violante opriep, maar Pat bedoelde het blijkbaar overdrachtelijk.

‘De eerste jaren waren mooi op een bepaalde manier. Intens. Het klinkt misschien bizar, maar Toby had het ook nadat hij zijn partner had verloren.’ Het klonk alsof ze zich verdedigde. ‘Alles is helder. Je bent helemaal vol van liefde voor de persoon die dood is. Alle beperkingen vallen weg. Al het stof en gruis van het dagelijks leven dat je blik vertroebelde toen ze er nog waren, verdwijnt. Alleen de essentie blijft over. Het is pijnlijk en hartverscheurend mooi. Een tijd lang is je liefde volkomen en allesoverheersend. Zoals verliefdheid eigenlijk.’

En dan, langzaam, dringt de wereld zich weer aan je op en loop je tegen de werkelijkheid aan. Die periode is als een stomp mes waar je de wonde telkens weer mee openhaalt. Het is onverdraaglijk. Je wil haar terug. En als dat niet kan wil je het begin van de rouw terug, toen alles scherp en helder was en pijnlijk mooi. Maar het kan geen van beide. Je moet door. En de enige manier om door te

gaan is niets meer voelen... Ik deed maar wat daarna. Ik vond het allemaal best. Mijn bezoeken aan Idalina en mijn werk zorgden voor structuur in mijn leven. En als ik bij Ida geweest was, sprak ik af met Kim. De seks was passioneel, maar soms voelde het alsof ik boven het bed hing en naar mezelf keek. Het deed mijn lichaam goed, dat zag ik wel, maar verder dan mijn huid gaf ik me niet bloot.'

'Zien jullie elkaar nog?'

'Een half jaar geleden heb ik haar toevallig nog eens gezien toen ze in het café was met de kinderen. Het is vooral José die achter de bar staat. Kim heeft een poetsbaantje bij een paar vaste klanten en zorgt voor de kinderen. Daar is ze erg goed in. José heeft ze gekregen, maar Kim is zorgzamer. Dat was ze ook voor mij. We hadden elkaar niet erg veel te vertellen, maar ze was teder, zorgzaam, en ze stelde geen vragen. Op die manier gaan twee jaar erg snel voorbij.'

'En nu?' vroeg ik.

'En nu wat?'

'Hoe voel je je nu?' Het klonk belachelijk in het licht van dit verhaal, maar hoe moest ik haar vragen wat ik wilde weten: Voel je nú iets? Voel je iets voor mij? Of ben je nog steeds leeg en afgestompt en niet in staat om ooit nog van iemand te houden met meer dan je huid.

Ze keek op, fronste. Even dacht ik dat ze kwaad keek, maar toen herkende ik dat samenspel van spiertrekkingen dat ontstaat als je probeert je tranen terug te dringen. Het lukte haar niet. Ze snikte niet, maar een paar tranen gleden uit haar ooghoeken.

'Nu is het anders,' zei ze zacht. 'Nu voel ik weer... dingen. Het is als opnieuw leren lopen. Ik weet niet meer hoe het precies moet. Wat ik moet met "blij".' Ze keek me bewegingloos aan maar kneep steeds harder in mijn hand. 'Daarom moet ik weg Daan. Ik moet weten of ik het ook alleen kan, leven mét gevoel, zonder mezelf af te stompen,

naast mijn lichaam te lopen. Ik moet weten of ik dat ook zonder jou kan.'

Ik zei niets. Ik had al mijn zelfbeheersing nodig om niet ook te gaan huilen. En ik wilde niet huilen. Ik wilde niet huilen.

'Ik denk dat ik van je hou,' zei ze. 'Ik durf het eigenlijk niet, maar ik heb geen keuze.' Ze bleef me aanstaren tot ik iets zou zeggen.

'Het is goed,' wist ik uit te brengen. 'Het is goed.'

'Ik durfde het je niet te zeggen,' ging ze verder. 'Ik dacht dat, als ik het zei, het meteen zou verdampen. Of juist niet, ik was bang dat het waar zou worden en dat ik het niet meer zou kunnen verdragen je ooit te moeten verliezen.'

'Hoe leerde je haar kennen?' vroeg ik. Ik wilde dat ze bleef praten, over eender wat. Ik wilde niet denken aan haar vertrek.

'Violante?' Ze grijnsde. 'In films klinkt het altijd zo romantisch, dat klokkengelui van een oude kerktoeren. Maar het bepaalde echt je leven. Je kon de tijd geen moment uit het oog verliezen. Misschien was dat voor haar wel ideaal. Ze woonde echt náást de kerk en het gebeier deed het hele huis trillen. Het was in een gehucht in Zeeland en op zondag ging bijna iedereen nog naar een van de drie kerken. Ze woonde in dat huis omdat volgens haar kerken altijd gebouwd waren op krachtplekken, plaatsen met sterke aardstralen, kruisende leylijnen, dat soort dingen. Haar huis stond bovenop de plek waar vroeger het kerkhof was geweest. Ze was ervan overtuigd dat de inspiratie daar letterlijk uit de grond opborrelde, recht haar pen in. Bovendien kon ze er rustig werken aan haar vertaalopdrachten. Het klokkengelui leek haar niet te storen. Ik vond het vreselijk. 's Nachts schrok ik ieder uur wakker van het gedreun en op zondag - als ik wilde uitslapen - ging het 's morgens vroeg een kwartier lang door.

Misschien wende ik er nooit echt aan omdat ik er nooit langer dan een paar dagen was. Het was voor mij een ontsnapping uit het hectische stadsleven, een vlucht als het activistenleven me even te zwaar werd. Maar een paar dagen in dat dorp en in de moestuin van Violante waren altijd genoeg om me weer naar de stad en mijn vrienden te doen verlangen, naar de "buzz".

Ik was 23. Zij was 35. Ik vond mezelf heel volwassen. Ik dacht dat ik de wereld kende. Dat ze in zo'n gat wilde wonen begreep ik niet maar ik vond het wel spannend om een liefde te hebben in het buitenland – die dan ook nog eens een liefde had in een nog verder buitenland.

Het was niet het lot dat ons samenbracht, het waren onze vrienden.

Conny had me net laten zitten. Ze was ervandoor met de kat en de helft van de spullen die we gemeenschappelijk hadden aangekocht – en met iemand "die avontuurlijker was dan ik". Ik had bijna niks en ik had geen werk.

Nu besef ik hoe vrij me dat maakte, maar toen voelde ik me alleen maar ellendig. Om een mij onduidelijke reden had ik me ertoe laten verleiden – tegen mijn aard in – om huisje-boompje-beestje met iemand te spelen, en het was mislukt. Ik voelde me dubbel verraden – door mezelf en door haar – en ik had er geen idee meer van wat ik nu eigenlijk zelf wilde.

Hakim vond dat ik er even tussenuit moest. Brandy kende wel iemand uit de kraakscene die in Nederland aan zee was gaan wonen in een oude kosterwoning. Daar mocht ik vast wel een paar dagen logeren om uit te waaien. Ik leende een auto van een van de meer gefortuneerde krakers.

Toen ik daar aankwam, was ze er niet. Of ze deed niet open. Een paar dagen eerder had ik haar opgebeld om te zeggen wanneer ik kwam, maar blijkbaar was ze het vergeten.

Ik ging iets drinken in een strandpaviljoen en overwoog of ik op de parkeerplaats bij de duinen in de auto zou slapen. Maar het was een klein dorp en ik werd nu al onbeschaamd nagestaard. Iemand zou het ongetwijfeld zien en de politie bellen. Om aan de blikken te ontsnappen ging ik in de duinen zitten lezen. Het lukte niet, ik kon me nergens op concentreren. Mijn gedachten gingen alle kanten op. Ik voelde me ellendig en misplaatst. Net als thuis. Al was er niet eens echt een "thuis". Het appartement waar ik met Conny had gewoond, was te duur voor mij alleen en ik was tijdelijk ingetrokken bij vrienden die net een nieuw pand hadden gekraakt. Hakim woonde er. Het waren geen echte vrienden, al hadden we het wel gezellig. Alleen was het moeilijk voor mij om in groep te leven. Er waren zoveel humeuren om rekening mee te houden en eerlijkheid werd niet op prijs gesteld. Dat dacht ik toen tenminste. Zo had ik het geleerd in de instelling waar ik opgroeide. Daar was het het veiligst om zo veel mogelijk over de anderen te weten te komen en zo weinig mogelijk over jezelf prijs te geven.

Maar in een woongroep met gelijkwaardige individuen werkt dat niet. Daar moet je juist iets van jezelf laten zien om vertrouwen op te bouwen. En vertrouwen was elementair voor het functioneren van de groep. Je kan je vast wel voorstellen dat ik er niet erg goed in was. Ik leerde het mondjesmaat maar het werd nooit echt een natuurlijke houding.

Vanuit de duinen kon ik de kerkklok zes uur horen slaan en ik liep terug. Waarom was ik hier in vredesnaam? Waarom had ik Hakims belachelijke suggestie gevolgd, terwijl ik wist dat hij bijna altijd slechte ideeën had. Hij

had gewoon van me af gewild omdat hij mijn gezeur zat was. Ik begreep niet wat ik hier deed. Moest ik niet onder de mensen zijn met mijn ellende, mensen die ik kende?

Nog één keer zou ik aanbellen bij Violante – wat voor naam was dat überhaupt? – en als ze er dan nog niet was, ging ik naar huis, mijn verdriet uitzieken en orde op zaken stellen. Ik zou een kamer voor mezelf zoeken en werk om die te betalen. Of nee, ik zou eindelijk aan die opleiding informatica beginnen en eindelijk een diploma halen. Ik had het helemaal gehad met samenleven, met wie dan ook. Het was goed zo.

Vrijwel meteen nadat ik had aangebeld, vloog de deur open. Ik deinsde bijna achteruit. Geschrokken stamelde ik iets. Violante keek me afwachtend aan. Ze glimlachte vriendelijk, maar maakte geen aanstalten me binnen te laten.

“Ik ben Patricia,” zei ik, “Pat.”

Het bleef te lang stil. “Een vriendin van Brandy – Brenda. Ik heb je vorige week gebeld.”

“Ah!” riep ze uit. “Patricia! Kom binnen. Ik was je helemaal vergeten. Wat goed dat ik net zo veel eten in huis heb gehaald. Dat zal wel onbewust geweest zijn. Kom binnen. Wacht.” Ze schoof de kleren op de sofa opzij. “Ga zitten. Ik ruim even op.”

Al pratend ging ze als een wervelwind door de kleine ruimte in een – onsuccesvolle – poging om op te ruimen. Er was een bank, een eettafel in een open keukentje, en bij een van de twee ramen stond een klein bureautje met een computer en een printer. Ik kende bijna niemand die er een had dus ik was onder de indruk. Op het aanrecht stonden volle boodschappentassen. Buiten de voordeur waren er nog twee deuren in de ruimte. Achter een daarvan vermoedde ik de wc.

Toen ze even zweeg om adem te halen, vroeg ik of ik die mocht gebruiken. Met een zwaai van haar arm en een buiging wees ze me welke deur ik moest nemen.

Opgelucht duwde ik de deur achter me dicht, deed het deksel van de wc omlaag en ging erop zitten. Wat een storm na de stilte van die dag! De luide stemmen in mijn hoofd niet meegerekend. Het contrast was te groot, ik kon het bijna niet verdragen.

“Wil je koffie?” riep ze door de deur.

“Is goed!” riep ik terug.

Er was blijkbaar geen ontkomen aan. Voor de vorm trok ik door en ging ik weer de kamer in. Als ze zo doorging, ging ik morgen naar huis. Nu meteen weer vertrekken zou onbeleefd en bizar zijn en bovendien had ik honger.

Toen de percolator op het gasvuur stond, keek ze me recht aan en vroeg glunderend: “Zin in een spelletje? Of wil je eerst eten?”

Ik wist vanaf het begin dat ze een relatie had met Bego. Er hingen foto's van hen beiden in het huis. Maar ze praatte niet veel over haar – gewoon omdat ze erg goed in staat was haar verschillende werelden uit elkaar te houden, niet omdat ze niet van haar hield. Bego woonde in Portugal. Dat leek eindeloos ver weg. Ik had niet het gevoel dat ze iets met mij te maken had, of ik iets met haar. Wat Bego van mij vond, of ze überhaupt van mijn bestaan wist, durfde ik niet te vragen. Achteraf denk ik dat ik bang was dat ze mijn vragen zou interpreteren als jaloezie, of dat ze me niet net zo wereldwijs zou vinden als dat ik mezelf vond. Ik wist niet hoe je over zulke dingen praatte toen. Overigens kwam het me erg goed uit dat ze al een andere relatie had. Ik was niet van plan weer in dezelfde val te lopen als met Conny.

Wat ik níét wist, maar weldra zou ontdekken, was dat deze manische en praatgrage Violante abrupt en onverwachts kon veranderen in een neerslachtige vrouw met donkere ogen. Nooit wist ik hoe ik haar bij mijn volgende bezoek zou aantreffen. Ze kwam ook wel naar mij, maar belde regelmatig op het laatste moment af omdat haar stemming was omgeslagen. We behoorden tot de eersten die een mobiele telefoon aanschaffen. Het scheelde een hoop ruzie dat ik niet meer vruchteloos ergens op haar stond te wachten tot ik het zat was. Die vredeswake waarbij we werden opgepakt, toen met Samira, daar zou ze eigenlijk bij zijn. Maar uiteindelijk kwam ze niet opdagen.

In mijn jeugdige onschuld dacht ik ook dat ze altijd in dat huisje aan zee zou blijven wonen, maar toen we elkaar een jaar of twee kenden sloeg de onrust weer toe en verjoeg haar uit haar huisje, zoals ze haar overal elders had verjaagd. Net toen haar moestuin een beetje begon op te brengen...

Overal kon ze wonen, maar nooit lang – en niet in de stad waar haar moeder woonde. Waarschijnlijk zou ze me nooit aan Idalina hebben voorgesteld als die niet ziek was geworden. Idalina was nooit ziek, en toen Viola te horen kreeg dat ze was opgenomen in het ziekenhuis, was dat een schok voor haar. Misschien drong toen pas tot haar door dat ook haar sterke moeder het eeuwig leven niet had.

Ze herstelde goed en na een week mocht ze naar huis, maar de verhouding tussen moeder en dochter was veranderd. Omdat ik meteen een band voelde met deze koppige – voor mij stokoude – vrouw van 73 en zij mij van meet af aan sympathiek leek te vinden – op die acute manier waarop ze mensen in haar hart sloot – werd de band tussen hen opnieuw iets hechter. Al werd hij nooit echt warm. We bezochten haar af en toe in het huisje in de steeg.

Ik denk dat Viola aanvoelde dat ik een moeder nodig had, en ik denk dat ze blij was dat ik háár die rol niet had toebedeeld.

Voor ik Violante leerde kennen dacht ik: hoe kan je jarenlang seks hebben met dezelfde persoon? Dat wordt toch saai. Ik was verslaafd aan het begin van de verliefdheid. Ik wilde telkens opnieuw dat gevoel. De verliefdheid én het drama van de breuk. Elke keer vond ik het hartverscheurend – zij het elke keer iets minder – maar eigenlijk genoot ik ervan. Een leven zonder die hoge golven kon ik me niet voorstellen. En dat er mensen waren die gelukkig konden zijn met altijd dezelfde persoon in hun buurt, begreep ik niet.

Maar met Violante werd het niet saai. Ze was zo veel mensen. Misschien was het haar rusteloosheid die mij tot rust bracht, haar ups en downs die mij gelijkmoediger maakten. Door die rust begon ik twee maanden later eindelijk aan de opleiding die ik al jaren uitstelde. Maar saai werd het niet.

Ik bleef een week, die eerste keer. We sliepen in hetzelfde bed, ze had er maar een, maar er gebeurde niets. We lagen alleen maar te babbelen en te lachen de halve nacht. Ik weet niet eens meer waarover. De volgende dag maakten we een uitstapje met de fiets, ik achterop. Tegen de wind in, over de dijk. Langs kneuterige dorpjes. Het was jaren geleden dat ik nog zo'n argeloos plezier had gehad, zo'n ongedwongen onbeladen plezier dat niet overschaduwd werd door schuldgevoel of woede.

Dat we niet meteen met elkaar naar bed gingen, was ongebruikelijk voor me, én voor haar. Pas na een week ging ik weer naar huis en de volgende dag wilde ik haar alweer terugzien. Ik dwong mezelf een paar dagen te wachten, tot ik het niet meer uithield. Eigenlijk was ik

bang dat ze me opdringerig zou vinden, dat ze zou zeggen dat het niet uitkwam. Maar toen ik haar uiteindelijk belde zei ze meteen: "Ik haal je wel op aan het station."

We zijn het nooit helemaal eens geworden over het begin omdat zij beweerde dat ze meteen wist dat het iets ging worden tussen ons. Ze had het gewoon de tijd gegeven omdat ik haar anders misschien een doordrammer had gevonden. Terwijl ik dacht dat zij me niet wilde omdat ze me alsmaar niet aanraakte. Ik begreep haar signalen niet en zij de mijne volgens mij ook niet. Dat zou later nog wel vaker voorkomen.'

'Deed je het dan nooit meer met iemand anders terwijl je met haar was?'

'Jawel, hoor, zo snel was ik niet om.' Pat lachte. 'Vaak was ze wekenlang weg. En wat Samira zei was waar. Alleen deed ik het met steeds minder overtuiging. Soms gewoon voor de gezelligheid, of uit gewoonte. En elke keer miste ik Violante daarna des te meer. Ik ontdekte dat het door de jaren heen wel dezelfde persoon is met wie je seks hebt, maar ook niet. Een lichaam blijft niet hetzelfde, het verandert voortdurend. Van binnenuit én door invloeden van buitenaf. Je moet het elke keer opnieuw leren kennen. Net als je denkt dat je het helemaal kent, is er weer iets aan veranderd.

En ook zonder de verandering is het net als een goed boek. Je leest het een keer en als je het jaren later nog eens leest, is het net alsof je een ander boek leest. Je herkent dingen, maar omdat je zelf veranderd bent, pik je er andere woorden uit op, dringen zinnen tot je door waar je de eerste keer overheen had gelezen.'

Ik wist niet meer of ik dit allemaal wilde weten, of ik ooit nog aan het gevoel zou ontkomen dat mijn liefde niet voldoende was, niet groots en meeslepend genoeg.

Toen ik opkeek zag ik dat Pat me zat aan te staren.

‘Kom hier,’ zei ze. Ze zat aan de overkant van de tafel, mijn hand nog steeds in haar handen, en ik begreep niet wat ze wilde. ‘Kom naar mij,’ zei ze.

Onzeker keek ik haar aan.

Ik stond op.

Zij schoof haar stoel achteruit, maar bleef aan de andere kant van mijn witte ronde eettafel staan. Ze had mijn hand losgelaten.

Ik zette een stap, en nog een, en nog een.

Toen ik tegenover haar stond, liet ze haar handen onder mijn kleren over mijn rug glijden, omhoog langs mijn vleugeltjes. Terwijl ze me bleef aankijken dwong ze mijn armen de lucht in en schoof in een beweging mijn T-shirt en mijn trui over mijn hoofd.

Enigszins verdoofd stond ik daar. Toen deed ik hetzelfde bij haar. Ze pakte mijn hand, trok me mee naar het tapijt in de woonkamer, dwong me op de grond en kwam schrijlings op me zitten. Het textiel van haar broek schuurde over het textiel van de mijne. Steunend op haar handen naast mijn hoofd leunde ze voorover en keek me recht aan.

‘Het is anders nu,’ zei ze. ‘Het is niet beter of slechter dan toen. Het is goed zoals het nu is. Het is goed omdat het nu is. Kom naar mij. Ik ben hier.’

Ik liet mijn handen over haar flanken glijden, duwde mijn vingertoppen op haar rug tussen haar ribben. Langzaam zakte ze voorover, tot haar bovenlichaam volledig het mijne raakte en ermee samensmolt. Met haar gezicht in mijn hals bleef ze roerloos liggen. Onze ademhaling versnelde gelijklopend. Ik voelde mijn huid door het voelen van haar huid, bij elke inademing, elke uitademing. Haar huid was mijn huid, haar adem mijn adem. Ik wist niets meer dan dat ik hier was, dat zij hier was, en dat we ademden.